

Tema:

Atvirojo kodo programinės įrangos panaudojimas mokslo žurnalų leidyboje: **Open Journals System** atvejis

1. Kokių **privalumų** ir trūkumų turi OJS?
2. Kokios OJS alternatyvos ir kodėl **pasirinktas** OJS?
3. Kokią **vertę** sukuria leidėjui (LMA) OJS naudojimas?
4. Kokie **sunkumai** kyla leidėjui (LMA) naudojant OJS?
5. Nuo ko turėtų **pradėti** leidėjai, kurie publikuojasi paprastose svetainėse? Koks pirma žingsnis pereiti prie profesionalesnio publikavimo modelio?

Gintautas Švedas

g@svedas.net, 868677776

Atvirojo kodo programinės įrangos panaudojimas mokslo žurnalų leidyboje: **Open Journals System** (toliau **OJS**) atvejis

Kompiuterijos pasaulyje ir ypač akademiniuose sluoksniuose plačiau naudojama atvirojo kodo programinė įranga. Ji mėgiama dėl licenzijavimo tipo - nereikalingos jokios licenzijos. Programinės įrangos kodas yra atviras ir turint pakankamų resursų bei kompetencijos galima keisti, pritaikyti savo poreikiams. Yra sąlyga, kad šiuo modifikuotu (programos išeities) kodu reikia dalintis su kūrėjų bendruomene. Beje galimas nuosavo sukurto produkto bei palydinčių paslaugų paradavimas. Taigi atviras kodas neapėjo ir akademinės (periodikos) leidybos, kaip sudėtingos srities.

OJS tai atvirojo kodo laisva programinė įranga skirta mokslinių žurnalų tvarkymui ir leidybai sukurta PKP (Public Knowledge Project - atvirų žinių projektas)

PKP yra kelių universitetų iniciatyva, kurianti (nemokamą) atvirojo kodo programinę įrangą ir atliekanti mokslinius tyrimus, siekiant pagerinti mokslinės leidybos kokybę ir pasiekiamumą.

1. Kokių **privalumų** ir trūkumų turi OJS?

OJS privalumai yra atviras kodas - nemokamas, nelicenzijuojama, (**GPL Portion** includes the OJS core files: PHP, HTML, and standard OJS Templates) galimybė keisti.

Bendri elektroninės leidybos privalumai lyginant su fizine (popierine) leidyba - daug didesnis, efektyvumas, darbo greitis, procesingavimas informacija (sklaida, replikavimas, paieška, taisymas, palyginimas, analizė), materialių išteklių taupymas.

Rizikos. Bendra pasaulio (tame tarpe technologinė) archaizacija – interneto, kompiuterių, elektros nebuvimas - bet tuomet kvestionuojama, ar reikalinga mokslo periodika.

Informacijos pradimas ignoruojant saugumo taisykles - technogeninės nelaimės, vandalizmas, nesankcionuoti pakeitimai. Reikalingi vartotojų kompiuteriniai įgūdžiai, kompetencijos. Programinės įrangos leidėjų kolapsas, stuporas - dėl to migravimas į kitą platformą. Naujos paradigmos/fenomenai. Skaityti science fiction.

2. Kokios OJS alternatyvos ir kodėl **pasirinktas** OJS?

Mes nelyginome jo galimybių su kitais analogiškais produktais - tai didelis darbas ir ne mūsų užduoties ribose. Atsižvelgėme, į tai kas vyksta Pasaulyje, kokia el.leidybos programinė įranga dominuoja, kaip seniai produktas pradėtas leisti, kaip intensyviai ir nuosekliai jis vystomas. Tokiame vertinime praverčia įžvalgos ir sėkmė. Į mus kreipėsi ne todėl, kas mes nusimanėme el. Leidyboje, bet todėl, kad nuo 2000 metų dirbome išskirtinai su atvirojo kodo programine įranga.

OJS gyvuoja nuo 2001 m. Plačiausiai naudojama atvirojo kodo žurnalų leidybos platforma, kurią visame pasaulyje naudoja daugiau nei 25 000 žurnalų. Paskutinė darbinė versija 3.2.1. Liepos mėn pasirodė 3.3.0-11 versija. Numatytos versijos iki 2027 metų 3.4-3.7 – po *.1 versiją per metus. Versija 3.3.0 išversta į 50 kalbų, tame tarpe lietuvių.

3. Kokią **vertę** sukuria leidėjui (LMA) OJS naudojimas?

OJS (ar/ir kitos ELS) naudojimas leidėjui neišvengiamas reiškinys - nėra kito kelio. Pirminė informacija suvedama, maketuojama, pateikima skaitmeniniu pavidalu, net jeigu ją reikėtų išleisti papieriniu pavidalu. Bendradarbiavimo galimybė be fizinio judėjimo, kontakto ir laikmenų. Autoriai, redaktoriai, leidėjai, skaitytojai ir kiti suinteresuoti gali būti nutolę - svarbu kad būtų internetas. Intensyvi ir plati leidinio sklaida.

Pačios leidybos kaštai bei TCO (eksploatacijos kaštai- žurnalų ir jų archyvų saugojimas, klaidų taisymas) yra panašūs, tačiau daug didesnės galimybės, kokybės, greičiai.

Prestižas, interaktyvumas, reakcijos greitis.

Paieškos ir analizės greitis (meta duomenys, informacijos kūnas).

Mes patys dirbame su OJS daugiau nei 10 metų - nuo 2011. Pradėjome dirbti su 2 versija. Dabar naudojame versiją Open Journal Systems 3.1.2.0. Publikuojame /-avome 10 žurnalų.

<https://www.lmaleidykla.lt/>

Biologija, Chemija, Energetika, Geologija. Geografija, Filosofija. Sociologija, Lithuanian Journal of Physics, Lituania, Menotyra, Žemės ūkio mokslai

4. Kokie **sunkumai** kyla leidėjui (LMA) naudojant OJS?

Suinteresuotų dalyvavimas (entuziazmas, noras mokytis, keisti(s))

Klaidų atsiradimas ir taisymas

Skanuotų archyvų sukėlimas skaitmenizavimas.

OJS integravimas į viešą skaitmeninę erdvę - kitų projekto/proceso dalyvių įtaka.

Nuosavybinės teisės bendruose projektuose.

Daugiakalbiškumas

5. Nuo ko turėtų **pradėti** leidėjai, kurie publikuojasi paprastose svetainėse? Koks pirmas žingsnis pereiti prie profesionaliesnio publikavimo modelio?

Koks tikslas. Kaip jis bus matuojamas. Finansinė grąža/efektyvumas.

Pradėt nuo paprasto, pigaus judant link brangaus, sudėtingo. Ty realizuoti pilotinį projektą - nieko nėra geriau už praktiką. Adekvačiai įvertinti TCO (naudojimo kaštus), žmogiškąjį faktorių.

Jeigu nėra vizionierių, futuristų, ateities ideologų ir strategų, rinktis populiarą programinę įrangą leidybos sistemą, tai yra sekti kieno nors geru pavyzdžiu.

Vieno leidinio/žurnalo ar puslapio kaina.

Bendra eiga, sanaudos.

Reikalingas serveris (gali būti virtualus, akademiniai šaltiniai gali gaut nemokamia arba tokiu resursu disponuoja) ir sutartys su sklaidos sistemomis DOI.

Serveryje įdiegiama OJS programinė įranga

Sukuriamas/aprašomas naujo žurnalas/leidinys

Paruošimas (gauname byla PDF formate),

Įkėlimas į OJS,

DOI priskiriamas (publikavimas),

Jei aktualu papildomas keitimas į HTML, XML formatus, įkėlimas į OJS

Žurnalo antraščių, aprašymo, lydraštinės informacijos keitimas, tvarkymas

Jei aktualu publikuojame kitose sistemose - pvz. PubMed.

Serverio programinės įrangos priežiūra

OJS priežiūra, palaikymas, minoriniai/mažoriniai atnaujinimai.

Prie naujų versijų tenka pereiti dėl: senos nepalaikomos, tsiranda saugumo spragų, atsiranda aktualių naujų savybių, konkurencija tarp žurnalų

Nuorodos:

apie OJS

https://en.wikipedia.org/wiki/Open_Journal_Systems

Atskymai į klausimus apie OJS

<https://openjournalssystem.com/faq/>

Alternatyvos OJS

<https://alternativeto.net/software/open-journal-systems/>

IndraStra Global paslauga

<https://ojs.indrastra.com/>

Isomorfizmas, diskreditacija apie 2mln straipsnių per metus, ifj kritika

<https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20180905095203579>

Lietuvos mokslo periodikos asociacija apie crossref

<https://serials.lt/lt/crossref/>

Aoie GNU/GPL liceniją

https://en.wikipedia.org/wiki/GNU_General_Public_License

OJS funkcijos

OJS yra visapusiškai išvystytas įrankis, skirtas valdyti straipsnių skaitmeninio pateikimo, redagavimo eigą, publikuoti straipsnius ir žurnalus elektroninėje erdvėje (internete). OJS savybės:

- Interaktyvi vartotojo sąsaja su (nemokamų) temų ar dizaino pasirinkimu
- Lanksti ir konfigūruojama redakcinė darbo eiga
- Viso turinio pateikimas ir valdymas internetu
- Prenumeratos modulis su atidėtos atviros prieigos galimybėmis
- Integruota su mokslinėmis leidybos paslaugomis, tokiomis kaip Crossref, ORCID ir DOAJ
- „Google Scholar“ rekomenduoja, kad būtų lengviau indeksuoti ir rasti
- Vietinis (nuosavybinis) diegimas, derinimas ir valdymas
- Bendruomenės valdoma (remiama, vystoma, prižiūrima)
- Daugiakalbė - išversta į daugiau nei 50 kalbų
- Vartotojo vadovai ir mokomieji vaizdo įrašai

OJS yra nemokama atvirojo kodo programinė įranga, išleista pagal atvirojo kodo GPL v2 licenciją. Galite nemokamai jį atsisiųsti, naudoti ir keisti. OJS yra laisvai prieinamas žurnalams visame pasaulyje, kad atviros prieigos leidyba taptų perspektyviu pasirinkimu daugiau žurnalų, nes atvira prieiga gali padidinti žurnalo skaitytojų skaičių ir prisidėti prie visuomenės gerovės pasauliniu mastu (žr. PKP publikacijas).

„PKP Publishing Services“ taip pat siūlo mokamą paslaugą, kuri teikia OJS diegimą ir prieglobą, taip pat kasdieninių duomenų atsarginių kopijų kūrimą, saugos pataisų ir atnaujinimų taikymą bei atsakymą į jūsų pagalbos klausimus. Visos prieglobos paslaugos gaunamos pajamos skiriamos PKP programinės įrangos kūrimui ir Visuomenės žinių projektui palaikyti.

„Mokslininkams reikia priemonių, kad galėtų pradėti naujos kartos žurnalus, įsipareigojusius naudotis atvira prieiga, ir padėti esamiems žurnalams, kurie nusprendžia pereiti prie atviros prieigos...“